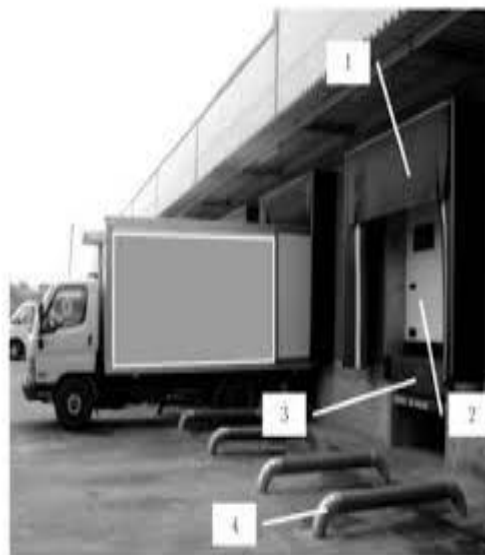

***Көлік терминалдарының құрылысы мен жұмыс
технологиясы***

***Көлік терминалдарының жіктелуі және
функциялары***

Көлік терминалдарын әртүрлі белгілері бойынша жіктеуге болады: қайта өңделетін жүктердің түрі, көлік түрлерінің саны, нарық сегментінің сипаты және т.б. жүк көлік терминалдарының кейбір жіктелімдері кестеде келтірілген. 1.

Қазіргі логистикалық жүйеде терминалдар атқаратын функцияларды төменде сипатталған төрт негізгі топқа бөлуге болады.

Кесте 1. Жүк тасымалдау терминалдарының жіктелуі

Жіктелудің белгісі	Терминалдардың әртүрлілігі
Өңделінетін жүктер	<ul style="list-style-type: none"> - құйылатын жүктерге арналған терминалдар; - үйінді және үйілме жүктерге арналған терминалдар; - ыдыс-даналы жүктерге арналған терминалдар; - «необалк» жүктеріне арналған терминалдар; - контейнерлерді өңдеуге және басқа да интермодальді көліктік бірліктерге арналған терминалдар; - көлденең тиеумен кемелерді өңдеуге арналған "Ro-Ro" терминалдары
Көлік түрлерінің саны	<ul style="list-style-type: none"> - унимодальді терминалдар; - интермодальді терминалдар (кейде көліктің екі немесе үш түрі түйісетін терминалдар сәйкесінше "бимодальды" және "үш модальды" деп аталады)
Қызмет көрсетілетін нарық сегментінің сипаты	<ul style="list-style-type: none"> - ортақ пайдаланудағы терминалдар; - клиенттер тобына немесе жалғыз клиентке қызмет көрсету үшін құрылған терминалдар (көбінесе 3R£ профильдерімен жасалады); - логистикалық орталықтар құрамындағы терминалдар; - жүк иелерінің өз қажеттіліктері үшін құрылатын терминалдар
Басқа логистикалық объектілермен өзара әрекеттесу сипаты	<ul style="list-style-type: none"> - автономды жұмыс істейтін терминалдар; - біріктірілген терминалдар (мысалы, қойма немесе өндірістік кешенге біріктірілген көлік терминалы)
Терминалдық жүйедегі рөлі	<ul style="list-style-type: none"> - белгілі бір аумаққа қызмет көрсететін терминалдар-хинтерланд; - ауыстырып тиеу терминалдары (хабтар)

Жіктелудің белгісі	Терминалдардың әртүрлілігі
Өңделінетін жүктер	<ul style="list-style-type: none"> - құйылатын жүктерге арналған терминалдар; - үйінді және үйілме жүктерге арналған терминалдар; - ыдыс-даналы жүктерге арналған терминалдар; - «необалк» жүктеріне арналған терминалдар; - контейнерлерді өңдеуге және басқа да интермодальді көліктік бірліктерге арналған терминалдар; - көлденең тиеумен кемелерді өңдеуге арналған "Ro-Ro" терминалдары
Көлік түрлерінің саны	<ul style="list-style-type: none"> - унимодальді терминалдар; - интермодальді терминалдар (кейде көліктің екі немесе үш түрі түйісетін терминалдар сәйкесінше "бимодальды" және "үш модальды" деп аталады)
Қызмет көрсетілетін нарық сегментінің сипаты	<ul style="list-style-type: none"> - ортақ пайдаланудағы терминалдар; - клиенттер тобына немесе жалғыз клиентке қызмет көрсету үшін құрылған терминалдар (көбінесе 3R£ профильдерімен жасалады); - логистикалық орталықтар құрамындағы терминалдар; - жүк иелерінің өз қажеттіліктері үшін құрылатын терминалдар
Басқа логистикалық объектілермен өзара әрекеттесу сипаты	<ul style="list-style-type: none"> - автономды жұмыс істейтін терминалдар; - біріктірілген терминалдар (мысалы, қойма немесе өндірістік кешенге біріктірілген көлік терминалы)
Терминалдық жүйедегі рөлі	<ul style="list-style-type: none"> - белгілі бір аумаққа қызмет көрсететін терминалдар-хинтерланд; - ауыстырып тиеу терминалдары (хабтар)

1. Магистральдық тасымалдаудың максималды тиімділігін қамтамасыз ету:

- жүк ағынын шоғырландыру. Терминалдарда қалыптасатын партиялардың мөлшері масштаб әсерін жасай отырып, терминалдар арасындағы тасымалдарда ең жоғары жүк көтерімді Көлік құралдарын пайдалануды қамтамасыз етуге тиіс;
- магистральдық көлік құралдарын жылдам өңдеуді қамтамасыз ету. Терминалдың барабар жұмыс режимімен (оңтайлы нұсқа — 365 x 7 x 24) бірге тиеу мен түсірудің жоғары жылдамдығы жүк операциялары кезінде магистральдық көліктің тоқтап қалуын ақылға қонымды минимумға дейін азайтуы тиіс.

2. Тасымалдауға байланысты қызметтерді ұсыну, оларға мыналар жатады:

- жөнелтушілерден жүктерді қабылдау және оларды алушыларға беру (көлік операторы "есіктен" немесе "есікке дейін" жеткізуді қамтамасыз етпеген жағдайларда");
- терминал аймағында жүктерді тасымалдауды және тасымалдауды ұйымдастыру;
- көліктік пакеттерді қалыптастыру және жүктерді контейнерлеу;
- Көлік және жүк қозғалысы процесіне ілесіп басқа да құжаттарды ресімдеу;
- қысқа мерзімді сақтау және тиелген және бос контейнерлерді, жартылай тіркемелер мен алмалы-салмалы шанақтарды ұсыну;
- тегендер мен контейнерлерді уақытша сақтау;
- алмасу көлік бірліктерін (тіркемелерді, жартылай тіркемелерді, алмалы-салмалы шанақтарды) дайындау);
- көлік жабдығына қызмет көрсету және ұсақ жөндеу және т. б.

3. Тауарларды бөлу процесіне байланысты қызметтерді ұсыну. Көбінесе value added services (қосылған құнды құрайтын қызметтер) деп аталатын мұндай қызметтер терминалдардың логистикалық жүйелерге интеграциялануына қарай дамып келеді. Оларға мыналар жатады:

- тауарларды таңбалау, буып-түю және сұрыптау;
- тауарларды қысқа мерзімге сақтау;
- клиенттің нұсқауларына сәйкес терминал аймағында тауарларды бөлу;
- тауарлармен күрделі емес технологиялық операциялар (мысалы, жартылай бөлшектелген күйде жеткізілетін бұйымдарды құрастыру, сату алдындағы дайындық және т.б.).

4. Жүк және көлік ағындарын басқару. Бұл функцияларды бірнеше терминалдар бір жүйеде жұмыс істеген жағдайда жүзеге асыруға болады. Терминалдар жүйесінде неғұрлым көп болса, ағынды басқару функциясының ықтимал әсері соғұрлым жоғары болады. Оларға мыналар жатады:- аз жүктелген терминалдарды жабу және ағындарды неғұрлым қуатты нысандарға ауыстыру арқылы жүк жұмысының шоғырлануы. Тасымалдау мен тасымалдау қашықтығының ұлғаюы бұл ретте терминалдар мен магистральдық тасымалдар қызметтерінің құнын төмендетумен өтеледі;- жүйеде "ступица-спица" технологиясын қолдану негізінде жүк ағындарының шоғырлануы";- біртекті технологиялық операциялардың интеграциясы (мысалы, әмбебап жабдықтың көмегімен интермодальдық көлік бірліктерінің әртүрлі типтеріндегі терминалда қайта өңдеу);- тасымалдау және ауыстырып тиеу тарифтерін саралау жолымен жүк ағындары бойынша жүк ағындарын жеткіліксіз тиелген немесе теңгерілмеген тасымалдау бағыттарына тарту;- тұрақты сервистерді ашу арқылы белгілі бір бағыттарға жүк ағындарын тарту;- жекелеген терминалдарды қойма кешендерінің, өнеркәсіптік аймақтардың, логистикалық орталықтардың және т. б. инфрақұрылымына интеграциялау есебінен жүйенің тиімділігін арттыру.

Контейнерлік терминалдардың ерекшеліктері мен функциялары

Контейнерлерге арналған жүк терминалдары соңғы уақытта ең қарқынды дамып келе жатқан логистика мен жүктерді жеткізу жүйелерінің белгілі бір саласы болып табылады. Кейбір бағыттарда контейнерлік тасымалдар көлемінің жыл сайынғы өсімі 20-30% - ға жетеді. Контейнерлердің өзі ірі габаритті және ауыр салмақты жүктер болып табылады, бірақ оларда бағалы жүктер тасымалданады және оларды қайта өңдеу технологиясы қарапайым ірі габаритті және ауыр жүктермен тиеу-қойма және көлік жұмыстарынан ерекшеленеді. Контейнер ағындары көбінесе сыртқы сауда тасымалымен байланысты, кедендік бақылауды қажет етеді және теңіз порттары арқылы көліктің кейбір түрлерінен басқаларына беріледі. Сондықтан контейнерлік терминалдар осы тарауда ірі габаритті және ауыр салмақты жүктерге арналған басқа терминалдарға қарағанда ерекше және толығырақ қарастырылады.

Контейнерлік терминал-контейнерлік жүктерді өңдеуге мамандандырылған жүк терминалы, бұл контейнерлік тасымалдаумен байланысты операцияларды орындауға арналған техникалық құралдар мен құрылыстар кешені орналасқан аумақ. Бұл операцияларға контейнерлерді әкелу-жөнелту, тиеу-түсіру, әкелу-әкету, сұрыптау және уақытша сақтау, сондай-ақ оларға коммерциялық және техникалық қызмет көрсету жатады.

Кәсіпорындардың кірме жолдарында орналасқан жүк ауданының бір бөлігі бөлінген және қоғамдық емес контейнерлік пункттер бар.

Жалпы қолданыстағы контейнерлік пункттер тек әмбебап ISO контейнерлерін өңдейді және өз кезегінде мыналарға бөлінеді

- жүк (тек жергілікті контейнерлер өңделеді),- сұрыптау (тек транзиттік контейнерлерді өңдеу) және- жүк сұрыптау (жергілікті және транзиттік контейнерлерді өңдейді).

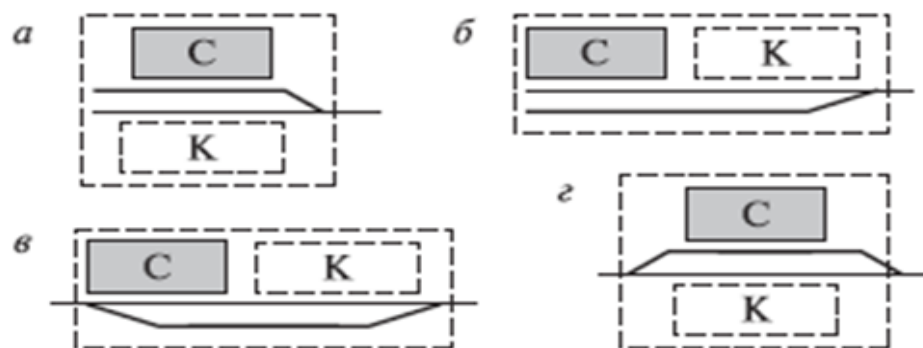
Жалпыға ортақ емес контейнерлік пункттер әмбебап және мамандандырылған болуы мүмкін жүк контейнерлерін ғана өңдейді. Сондай-ақ контейнерлік пункттер әкімшілік-басқару белгісі бойынша контейнерлік алаңдарға және контейнерлік бөлімшелерге бөлінеді.

Контейнерлік терминалдар контейнерлік көлік жүйесінің құрамдас бөліктері болып табылады, әртүрлі көлік түрлерінің өзара іс-қимыл пункттерінде орналастырылады және контейнерағынын оларды көліктің бір түрінен басқасына беру кезінде түрлендіруге қызмет етеді

Контейнерлік терминалдардың көлік желілеріндегі, контейнерлік тасымалдардың логистикалық тізбектеріндегі немесе жеткізу тізбектеріндегі мақсаты контейнерағынын (көлік партияларының мөлшерін, олардың келу және кету уақытын және т.б.) оларды көліктің бір түрінен екіншісіне беру кезінде қайта құрудан тұрады. Жүк ағындарын түрлендірудің мақсаты жүктерді, тауарларды, материалдарды контейнерлерге неғұрлым тиімді әрі қарай тасымалдауды қамтамасыз ету болып табылады.

Жүк ағындарын өзгерту үшін терминалда белгілі бір құрылғы, техникалық жабдықтар және оның барлық компоненттерінің жұмыс технологиясы бар. Контейнер жабық контейнер болғандықтан, оны ашық сақтау орындарында сақтауға және өңдеуге болады. Контейнерлік тасымалдардың логистикалық жүйелеріндегі жүк ағындарын түрлендіруді жүзеге асыратын осындай контейнерлік алаңдар жүк терминалдарында, теңіз немесе өзен порттарында, өнеркәсіптік кәсіпорындарда, басқа да өндірістік объектілермен қатар орналастырылуы мүмкін

Алайда, әдетте контейнерлік терминалдардың құрамында жүктерді контейнерлерден тиеу және түсіру үшін және жүктерді контейнерлерден вагондар мен автомобильдерге және кері бағытта тікелей қайта тиеу үшін жабық қайта тиеу қоймалары мен жүк пандустары да көзделеді. Контейнерлік терминалдардың бас жоспарының схемалары суретте көрсетілген.

Темір жол-автомобиль контейнерлік терминалдарын негізгі құрастыру схемалары: тұйық көлденең (А) және бойлық (Б), өтпелі бойлық (в) және көлденең (г): с-жабық қоймалар, к-контейнерлік алаңдар